

Transformation of the content of training future psychologists for professional work with children (2002–2014)

Anhelina Karpenko

Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv

<https://orcid.org/0009-0009-3133-2378>

Abstract. *The theses are devoted to the analysis of the content and forms of training of future psychologists to work with children in higher education institutions of Ukraine during 2002–2014. Three stages of the transformation of the educational model are highlighted: from theoretically oriented (2002–2005) to practically oriented with clear specializations (2011–2014), which took place under the influence of the Bologna process. The evolution of the three-level system of practices and the growth of their volumes are analyzed.*

Keywords: *professional training, professional education, future psychologist, professional activity.*

Трансформація змісту підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності з дітьми (2002–2014)

Ангеліна Карпенко

Національний університет

кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв

<https://orcid.org/0009-0009-3133-2378>

Анотація. *Тези присвячені аналізу змісту і форм підготовки майбутніх психологів для роботи з дітьми у ЗВО України протягом 2002–2014 років. Висвітлено три етапи трансформації освітньої моделі: від теоретично-орієнтованої (2002–2005) до практико-орієнтованої з чіткими спеціалізаціями (2011–2014), що відбулася під впливом Болонського процесу. Проаналізовано еволюцію трирівневої системи практик та зростання їх обсягів.*

Ключові слова: *професійна підготовка, професійна освіта, майбутній психолог, професійна діяльність.*

Проблема професійної підготовки особистості є однією з ключових у сучасній освітній парадигмі, що зумовлено динамікою соціально-економічних трансформацій та зростанням вимог до компетентності кадрів. Ця проблема охоплює розробку концептуальних підходів, змісту та ефективних форм навчання, що знайшло відображення у працях провідних українських вчених (О. Абдуліна, І. Зязюн, С. Максименко, В. Панок та інші). Актуальність дослідження зростає у сфері роботи з дітьми, зважаючи на зростаючий суспільний попит на якісні психологічні послуги в освітньому та соціальному середовищах.

Аналіз засвідчив, що упродовж 2002–2005 років зберігалася традиційна система підготовки з уніфікованими навчальними планами. Зміст був орієнтований

переважно на фундаментальну теоретичну освіту. Центральне місце відводилося теоретичному блоку курсів із загальної психології, історії психології, соціальної психології, вікової та педагогічної психології, а також психології особистості. Ці дисципліни формували базовий науковий світогляд. Доповненням виступав методологічний блок, де студенти опановували психодіагностичні методики. Важливо, що спеціалізація була вкрай обмеженою, а обсяги короткострокових навчальних практик мінімальними. У поодиноких випадках навчальні плани містили медичний блок (анатомію та фізіологію центральної нервової системи, психопатологію), що дозволяло інтегрувати біологічні знання.

З 2005 року розпочався перехід на двоступеневу систему підготовки (бакалаврат і магістратура) та поступове руйнування традиційної системи. Цей період (2005–2011 рр.) позначений суттєвим розширенням професійної спеціалізації та появою нових, практико-орієнтованих дисциплін, що відповідали вимогам ринку праці: "Психологія маркетингу та реклами", "Психологія менеджменту" та, критично важливий для роботи з дітьми, курс "Психологія сім'ї". На магістерському рівні відбулося ще більше поглиблення спеціалізації, з'явилися такі дисципліни, як "Клінічна психодіагностика", "Основи психотерапії", "Психологічне консультування". До варіативної частини навчальних планів входили спецкурси з кризової психології, інклюзивної освіти, психології творчості, а також курси, орієнтовані на дитячий розвиток: "Дитяча психотерапія", "Психологія обдарованої дитини", "Психологія девіантної поведінки". Впровадження кредитно-модульної системи (ECTS) та нових стандартів сприяло структуруванню навчального процесу та зростанню обсягів виробничої практики [1].

Етап 2011–2014 років став кульмінацією трансформації та початком впровадження європейських моделей підготовки. Він характеризується посиленням практико-орієнтованості, зменшенням обсягу гуманітарних дисциплін та чітким виокремленням спеціалізацій (освітня, практична, клінічна). Навчальні плани цього часу найбільше наблизилися до європейських стандартів, акцентуючи увагу на конкретизації практичних результатів навчання в термінах компетентностей та запровадженні етичних норм професійної діяльності. Зміст освітніх програм на цьому етапі включав спеціальні дисципліни, як-от "Психологія роботи з дітьми з особливими освітніми потребами" та педагогічна діагностика.

Особлива увага приділялася аналізу форм практичної підготовки, які є критично важливими для роботи з дітьми (освітні психологи, шкільні психологи). Дослідження встановлює, що система практик еволюціонувала від короткострокових навчальних практик до повноцінної тривірневої системи:

— навчальна (2–3 курс): спостереження, виконання простих діагностичних завдань у школах, дитсадках.

— виробнича (3–4 курс): самостійна робота з дітьми, консультування батьків, участь у корекційних заходах.

— переддипломна: комплексна діяльність у школах або соціальних установах із підготовкою звіту та кейсів.

Порівняння Галузових стандартів вищої освіти засвідчило зростання кількості годин на всі види практики, хоча у 2011 році обсяги дещо повернулися до показників, близьких до 2002 року, після їх максимального збільшення у 2007 році (наприклад, переддипломна практика зросла від 240 годин до 240–300 годин). Згідно з наказом МОН №774 (2005), практики стали більш структурованими: обов'язкові завдання, звіти, наставництво, індивідуальні консультації. Важливими елементами формування компетентностей стали психологічні тренінги у межах навчальних курсів, а також наставництво/менторинг, формалізоване Законом України "Про професійний розвиток працівників" (2012) [2; 3].

Система оцінювання результатів підготовки також поєднувала традиційні форми (екзамени, заліки, захист кваліфікаційної роботи) та інноваційні для тих років: представлення кейсів та портфоліо практичних завдань. Проте, незважаючи на законодавче впровадження Болонської реформи, імплементація компетентнісного підходу та системи ECTS була нерівномірною: провідні університети почали розробляти рубрики оцінювання, тоді як більшість ЗВО обмежувалася формальним перефарбуванням старих програм [1].

Висновки підтверджують, що у період 2002–2014 років відбулася поступова та незворотна модернізація підготовки психологів. Від переважно теоретичної моделі з обмеженою спеціалізацією система перейшла до практико-орієнтованої з чітко вираженим спеціалізованим компонентом, що забезпечило необхідну основу для подальшої інтеграції української психологічної освіти у європейський освітній простір. Основними системними викликами залишалися фрагментарність міждисциплінарних підходів (недостатня інтеграція медичних, соціальних і освітніх компонентів) та недостатність кадрового і матеріально-технічного забезпечення (обмежений доступ до баз практики та ліцензованих тестів), що вимагає подальшого вирішення для підвищення якості підготовки фахівців, які працюють із дитячою аудиторією.

Список використаних джерел

1. Карпенко А. Нормативно-правова база здійснення підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності. *Перспективи та інновації науки*. 2025. № 10 (56). С. 505–515. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-10\(56\)-505-515](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-10(56)-505-515).
2. Про професійний розвиток працівників : Закон України від 12.01.2012 № 4312-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17/ed20120112>.
3. Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу : Наказ від 30.12.2005 № 774. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0774290-05>.